

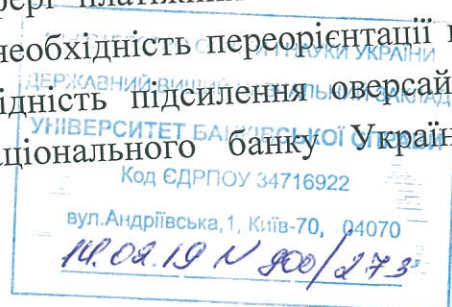
Спеціалізованій вченій раді Д 26.883.01
ДВНЗ «Університет банківської справи»
04070, м. Київ, вул. Андріївська

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Балакіної Юлії Станіславівни на тему:
«Оверсайт платіжних систем в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

*Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими
програмами, планами, темами*

Оверсайт платіжних систем є відносно новим напрямом як у сфері наукових досліджень, так і у практичній діяльності центральних банків світу. Актуальність теми тісно пов'язана з законодавчим закріпленням за Національним банком України у 2012 році функції оверсайта платіжних систем та оприлюдненням у тому ж році єдиних міжнародних стандартів у галузі платежів, клірингу та розрахунків у вигляді документа «Принципи для інфраструктур фінансового ринку». Підсилює таку зацікавленість системна важливість окремих платіжних систем для певних країн та регіонів, та те, що порушення у їх діяльності може чинити негативний вплив стійкість грошового обігу, довіру до національної грошової одиниці та фінансову стабільність. Разом з тим слід відмітити, що платіжна система й сама може бути одним з каналів, завдяки якому фінансові ризик поширюються на фінансові установи та ринки, що може послужити причиною системного ризику. Тому вдосконалення нагляду за платіжними системами має важливе значення для забезпечення стабільності грошової стабільності та стійкості грошового обігу.

Водночас багато питань розвитку в Україні оверсайта платіжних систем залишаються проблемними та невирішеними, що підкріплюється недостатністю теоретичних досліджень у сфері платіжних систем та їх оверсайта. До таких питань можна віднести необхідність переорієнтації на ризик-орієнтовний оверсайт, а також необхідність підсилення оверсайта системно важливої платіжної системи Національного банку України,

відповідно до кращих міжнародних практик. Це потребує кардинального переходу від здійснення інспекційних перевірок та застосування заходів впливу до роздрібних платіжних систем, що не є значущими, до розробки інструментарію для оверсайта власної платіжної системи центрального банку.

Тому виникає потреба комплексного дослідження теоретичних і практичних питань, пов'язаних з оверсайтом платіжних систем в Україні для подальшого удосконалення механізму й інструментів його реалізації.

Дисертаційна робота Балакіної Ю.С. присвячена дослідженню нової важливої теми, актуальність якої як у теоретичному, так і в практичному плані визначається необхідністю подальшого розвитку теоретико-методологічних засад, методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо впровадження та реалізації Національним банком України функції оверсайта платіжних систем. Тема дисертації повністю відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит» та профілю спеціалізованої вченої ради Д 26.883.01 в Державному вищому навчальному закладі «Університет банківської справи».

Дисертаційна робота пов'язана з тематикою наукових досліджень ДВНЗ «Університет банківської справи», зокрема, є складовою науково-дослідницької роботи «Компаративний аналіз реформування та розвитку банківських систем країн світу» (номер державної реєстрації 0114U004861). В рамках зазначеного дослідження автором ї визначено сутність оверсайта платіжних систем, удосконалено визначення поняття «спільний оверсайт платіжних систем», встановлено його важливу роль у підтримці фінансової стабільності та виокремлено основні його види за ступенем формалізації, за періодичністю здійснення. Також шляхом аналізу досвіду центральних банків у сфері здійснення оверсайта платіжних систем визначено основні тенденції розвитку платіжних систем та їх оверсайта.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, авторефератом та основними науковими працями автора дає підстави для висновку, що науково-методологічні положення, висновки і рекомендації, представлені до захисту, є обґрунтованими та достовірними, характеризуються науковою новизною і практичною значущістю. Пропозиції сформульовані дисертантом самостійно, що забезпечується застосуванням широкого спектру загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження.

Стиль викладення змісту дисертаційної роботи є науковим та зрозумілим для читача. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Визначені у дисертації мета, об'єкт і предмет дослідження відповідають темі дисертаційної роботи, а всі поставлені задачі вирішені, що вказує на досягнення мети, поставленої у дисертації.

Достовірність сформульованих у роботі наукових положень та отриманих результатів ґрунтується на вивченні значного обсягу літературних джерел (347 найменувань) за темою дослідження. Список використаних джерел та результати компаративного аналізу, здійсненого автором у п. 3.1, свідчать про те, що крім теоретичного доробку, автором глибоко досліджено досвід центральних банків багатьох країн щодо оверсайта платіжних систем та застосовано найкращі практики під час розробки пропозицій щодо розвитку оверсайта платіжних систем в Україні. Досліджені документи міжнародних фінансових організацій, що мають статус міжнародних стандартів.

Аналіз діяльності платіжних систем, проведений автором, ґрунтується на офіційних статистичних даних Національного банку України, отриманих під час практичної діяльності. Водночас, він не повторює регулярні звіти регулятора, а направлений на виявлення тих особливостей та тенденцій, що мають значення під час оверсайта платіжних систем (п. 2.3). Автором проведено аналіз концентрації операцій, здійснених у платіжних системах різних видів, показано роль системно важливої платіжної системи Система електронних платежів для економіки України, а також порівняно результати її діяльності з аналогічними платіжними системами різних країн (п. 2.3.1).

Основні теоретичні та практичні результати роботи пройшли апробацію на 13 науково-практичних конференціях та опубліковані у 9 наукових фахових виданнях України та одному зарубіжному фаховому виданні (23 наукові праці).

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

Наукова новизна висновків, положень та рекомендацій, що сформульовані в дисертації Балакіної Ю. С., полягає розробці методичних підходів, теоретико-методологічних засад, і практичних рекомендацій щодо впровадження та подальшого удосконалення реалізації НБУ оверсайта платіжних систем в Україні.

До найбільш науково вагомих результатів, які містять **наукову новизну**, слід віднести наступне.

1. У першому розділі автором розвинуто понятійно-категоріальний апарат щодо оверсайта платіжних систем. Так, розкрито економічний зміст та здійснено класифікацію платіжних систем за основними ознаками, що дає змогу поглибити уяву про платіжні системи як об'єкт оверсайта. За результатом дослідження змісту платіжної системи, встановлення її уніфікованої структури та основних ознак автором удосконалено визначення поняття «платіжна система» (с. 30-31). Значну увагу приділено дослідженню сутності оверсайта платіжних систем та основним напрямам його реалізації. Це дозволило автору розвинути методичні підходи до визначення сутності оверсайта платіжних систем, встановити два основні напрями реалізації оверсайта, а також вказати на пріоритетність оверсайта тих платіжних систем, порушення діяльності яких може призвести до виникнення системних ризиків та вплинути, зокрема, на фінансову стабільність (с. 62). У ході аналізу можливих напрямів підтримки фінансової стабільності у ході оверсайта платіжних систем, автором удосконалено визначення поняття «спільний оверсайт платіжних систем», виокремлено основні його види (69-70).

2. У другому розділі заслуговує на увагу вперше запропонована класифікація підходів центральних банків до оверсайта платіжних систем (93, 107-108), яка стала результатом поглибленого порівняльного аналізу особливостей оверсайта платіжних систем в Україні та світі, що відкриває можливості для подальших досліджень у цій сфері.

3. У третьому розділі заслуговує на увагу розроблений автором методичний підхід до оцінювання платіжних систем на відповідність міжнародним стандартам у галузі платежів, клірингу та розрахунків, а також сформульовані пропозиції щодо їх впровадження. Так, визначено три типи та охарактеризовано основні етапи оцінювання платіжних систем на основі рейтингової оцінки. У роботі конкретизовано дії центрального банку в оцінюванні платіжних систем на кожному з етапів (202-220).

Практичне значення отриманих результатів дослідження

Пропозиції автора мають важливе практичне значення та використані під час розробки ним нормативно-правових актів НБУ та використовуються у практичній діяльності НБУ, що підтверджується відповідними довідками про впровадження. У Положенні про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні, затвердженому постановою Правління НБУ від 28.11.2014 № 755, використано пропозиції щодо удосконалення понятійно-термінологічного апарату, що використовується у сфері оверсайта, порядку здійснення Національним банком України оверсайта

платіжних систем, впровадження міжнародних стандартів оверсайта для платіжних систем, критеріїв та порядку визначення важливості платіжних систем.

Пропозиції автора щодо методології та критеріїв оцінювання платіжних систем покладено в основу Методики оцінювання системно важливих платіжних систем, схваленої постановою Правління НБУ від 24.09.2015 № 635. Зазначена методика використовується НБУ для оцінювання платіжних систем.

Наукові положення та результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі в Інституті банківських технологій та бізнесу ДВНЗ «Університет банківської справи» під час викладання дисциплін «Платіжні системи», «Центральний банк та грошово-кредитна політика», «Банківське регулювання та нагляд» (довідка № 01-015/1571 від 13.12.2018).

Дискусійні положення та недоліки

У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень, теоретичну та практичну значущість дисертаційної роботи Балакіної Юлії Станіславівни, доцільно звернути увагу на окремі дискусійні положення.

1. Розкриття змісту поняття «оверсайт платіжних систем» передбачає необхідність уточнення об'єкта оверсайта та приведення його у відповідність до міжнародної практики. Так, згідно зі ст. 41 п.2 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», об'єктами оверсайту є *організації, установи, учасники* (платіжні організації, клірингові та процесингові установи, учасники платіжних систем), що дозволяє, більш чітко конкретизувати заходи впливу з боку центрального банку.

Водночас заслуговує на увагу позиція автора, яка знайшла відображення у пункті наукової новизни «вперше», щодо поступового переходу від оверсайта платіжних систем до оверсайта інфраструктури фінансового ринку в цілому. З огляду на це об'єкти оверсайту також потребують відповідного коригування.

Проте в авторській редакції (табл. 1.3 (с. 61)), об'єктами оверсайту є: *системи, інструменти* (платіжні системи, системи розрахунків, платіжні інструменти) та інфраструктурні *організації* фінансового ринку, що не узгоджується з визначенням об'єктів оверсайта на рис. 2.4.: «Повноваження та правові підстави щодо реалізації НБУ функції нагляду (оверсайта) платіжних систем (с.128).

2. В авторській редакції оверсайт платіжних систем постає як «..комплекс дій центрального банку, спрямований на виявлення платіжних

систем та приведення їх діяльність у відповідність до міжнародних стандартів) (с. 62). З огляду на застосування НБУ жорсткого оверсайту платіжних систем (табл. 2.4, сс. 107 – 108), виникають питання щодо того, які інструменти оверсайта можуть використовуватися в механізмі макропруденційного регулювання (с.93) для комплексного моніторингу ризику на рівні всієї фінансової системи, які більш повно враховують умови її функціонування, систему зв'язків і спеціально пристосовані для внутрішніх умов (наприклад, зосереджують увагу на концентрації уражуваності та каналах поширення ризику). Багато питань щодо відсутності застосування НБУ оверсайту тих платіжних інструментів, що використовуються у межах єдиної зони платежів «СЕПА» (SEPA), так і більш складних інструментів.

3. У дисертаційній роботі актуалізовано важливе питання щодо підтримання фінансової стабільності на основі запровадження ризик-орієнтованого підходу до оверсайта платіжних систем (сс. 64 – 65). Разом з тим, доцільно було б більшу увагу приділити питанням удосконалення вимог до інформації, яка повинна знаходитися на офіційних сайтах об'єктів оверсайта, визначення змісту інформації, яка фіксується об'єктами оверсайта після виникнення порушень у діяльності платіжних систем (сс.129-130); а також розподілу функцій щодо вироблення політики оверсайта та здійснення операційних процедур.

4. У дисертаційній роботі системно важливі платіжні системи пропонується визначати як «платіжні системи, що відіграють критичну роль для реалізації центральним банком грошово-кредитної політики, порушення у діяльності яких можуть призвести до порушення діяльності інших платіжних систем або спричинити системні збої у економіці, враховуючи відсутність альтернатив для реалізації тих функцій, що нею виконуються» (с.172). Потребують уточнення підходи автора щодо оцінювання рівня критичності цієї ролі (?) та рівня системних порушень в економіці. Бажано було б конкретизувати підходи для більш формалізованого оцінювання втрат від порушень збоїв у функціонуванні платіжних систем.

Це стосується і визначення соціально важливих платіжних систем, яке запропоновано автором (с. 172): «платіжні системи, порушення у діяльності яких потенційно зачіпає інтереси значного кола користувачів, від яких залежить доступ населення до платіжних інструментів та порушення функціонування яких може викликати негативні соціальні наслідки» (с.172).

5. Автор зауважує, що дані, представлені НБУ, враховують тільки операції, що здійснюються через системи, створені резидентами України. Водночас, оцінювання критичної важливості учасників повинно охоплювати

учасників всіх платіжних систем, не залежно від того, створені вони резидентами або нерезидентами (с.193). З огляду на це, недостатньо чіткими є критерії щодо виокремлення у складі платіжної системи учасників, що вважаються критично важливими (с.191 - 194). Автор наголошує на можливості застосування в Україні європейської практики щодо визнання критично важливих учасників платіжних систем, проте залишається відкритим питання щодо застосування цих критеріїв для небанківських фінансових установ.

Разом із тим, зазначені зауваження та дискусійні положення суттєво не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи, а можуть бути підставою для наукової дискусії та продовження автором наукових досліджень за обраним напрямом.

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, повною мірою відображені у 23 наукових працях загальним обсягом 7,37 друк. арк., з яких: 10 публікацій у фахових виданнях, три з яких включені до міжнародних наукометричних баз, у т. ч. Index Copernicus, та 13 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Відповідність змісту автореферату та основних положень дисертації

Дисертація та автореферат відповідають вимогам, встановленим Міністерством освіти і науки України та вітчизняному законодавству. За змістом, обсягом і структурою дисертаційна робота відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій.

Основні положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертаційній роботі, знайшли повне відображення в авторефераті. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Загальний висновок

Дисертація Балакіної Юлії Станіславівни на тему «Оверсайт платіжних систем в Україні» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, яка містить висунуті здобувачем науково обґрунтовані результати з вирішення важливого наукового завдання щодо розвитку теоретико-методологічних засад, методичних підходів та розробці

практичних рекомендацій з впровадження та реалізації НБУ оверсайта платіжних систем в Україні.

Високий рівень виконаного дослідження, наукова новизна отриманих результатів, теоретичне і практичне значення, достовірність отриманих висновків і рекомендацій, актуальність теми дають підставу стверджувати, що дисертаційна робота Балакіної Ю. С. відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України та пп. 9, 11, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (із змінами), а її автор - Балакіна Юлія Станіславівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

С. В. Науменкова

ПІДПИС
ВЧЕНИЙ
КАРАУЛ
AS

